

„Vystěhovalectví“

Československo se v roce 1938 změnilo v zemi, která již nebyla útočištěm pro pronásledované. Naopak, desetitisíce lidí odtud kvůli židovskému původu stejně jako politickému pronásledování utíkaly. V dobovém jazyku byl tento útěk nazýván eufemistickým pojmem „vystěhovalectví“, který vytvářel falešnou představu spořádaného a dobrovolného přestěhování se do zahraničí. Pojem „vystěhovalectví“ byl tradičně spojen s migračními proudy motivovanými především sociální situací a nemožností obživy v původní zemi. Emigrace Židů však nebyla vyvolána primárně jejich sociální situací, ale za druhé republiky stále silícím českým nacionalismem, antisemitismem a ohrožením ze strany nacistického Německa. Po okupaci nacisté v protektorátu, podobně jako v „Třetí říši“, usilovali o co nejrychlejší vyhnání Židů do jiných zemí. Teprve když v říjnu 1941 začaly systematické deportace Židů, zakázal Heinrich Himmler další emigraci Židů.

Emigrace však byla po okupaci Československa a vzniku Protektorátu Čechy a Morava stále obtížnější. Neustále se snižoval počet států, které byly židovské uprchlíky ochotny přijímat. Západní země, bránící se přílivu uprchlíků z Německa a jím okupovaných zemí, po „anšlusu“, Mnichovské dohodě a „křišťálové noci“ zaváděly vízovou povinnost a víza vydávaly jen malému počtu žadatelů. Americká roční kvóta pro Československo byla nízká a na ty, kdo si o povolení k přistěhování požádali po vzniku protektorátu, již nikdy nedošla řada. Židovské přistěhovalectví do Palestiny bylo omezeno britskou mandátní správou, která se obávala reakcí místního arabského obyvatelstva. Po rozpoutání druhé světové války se počet možných cílových zemí dále snižoval a nakonec byli uprchlíci odkázáni především na ilegální transпорty do Palestiny a na čínský přístav Šanghaj.

Počty těch, kterým se podařilo odejít, se proto snižovaly. Zatímco v roce 1939 se z protektorátu legálně vystěhovalo 19 016 a v roce 1940 ještě 6176 Židů, v roce 1941 to bylo jen 535, v roce 1942 273 a v roce 1943 pouhých 93 osob. Celkem se tedy legálně z protektorátu vystěhovalo 26 093 Židů. K nim je třeba připočítat ty, kteří utíkali ilegálně, především do Polska a po jeho obsazení na území Slovenského státu. Celkem se odhaduje, že z protektorátu uniklo zhruba 30 000 Židů. Řada z nich se později zapojila do zahraničního odboje.

Vysněná emigrace do exotických zámořských zemí zároveň vyžadovala zcela odlišnou kvalifikaci, než jakou se mohla vykázt většina židovských uprchlíků. Židovské pomocné organizace proto narychlo pořádaly nejrůznější přeškolovací kursy, v nichž se z lékařů či advokátů stávali zemědělci nebo řemeslníci, z žen v domácnosti například švadleny. Ruku v ruce s tím šla také poptávka po výuce dosud opomíjených cizích jazyků. Snaha o přeškolení a získání nové – praktičtější – odbornosti vedla v některých případech k převrácení dosavadních společenských měřítek: dříve vysoce ceněná povolání se pro židovské vystěhovalce stávala přítěží.

 [Holocaust a lidské chování >](#)
„Židovské rady“, s. 327

Jüdisches Nachrichtenblatt

Židovské listy

ORGAN DER JÜDISCHEN KULTUSGEMEINDE

IN PRAG UND DER ZIONISTISCHEN

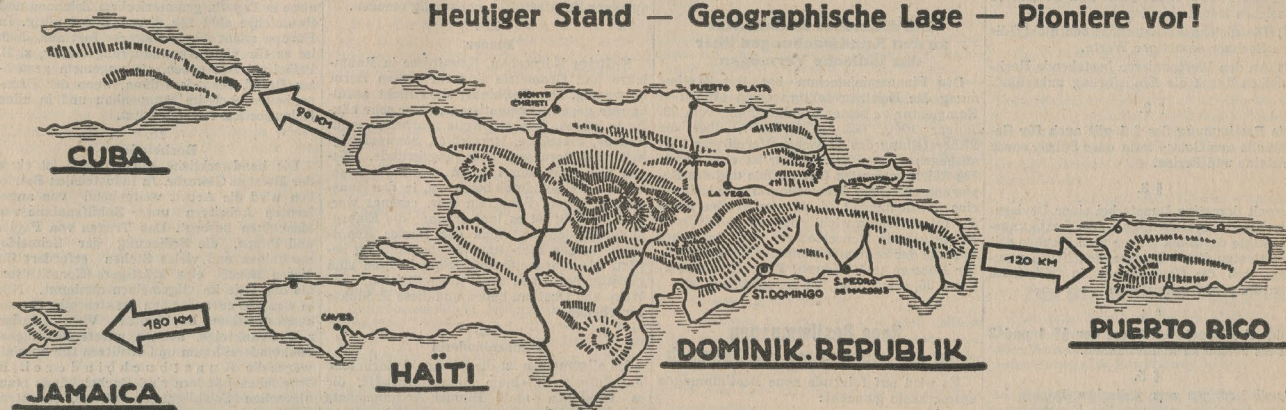
ORGANISATION IN PRAG

ORGAN ŽIDOVSKÉ NÁBOŽENSKÉ OBCE V PRAZE A ZIONISTICKÉ ORGANISACE V PRAZE

PREIS
CENA
K 2.-

Die San Domingo-Siedlung

Heutiger Stand — Geographische Lage — Pioniere vor!

Zprávy oddělení

„Podpora vystěhovalectví“

Kolonisace v San Domingu

Dnešní stav — Zeměpisná poloha — Nejdříve pionýři

Místo, na němž má být prováděna kolonisace, a o níž jsme již referovali, bude zřízeno na pobřeží severního Atlantiku, nazvaném Sosua, blízko Puerto Plata. Podnebí je subtropické, avšak zdravé pro Evropany. (Poukazujeme zde na řadu dopisů ze San Dominga, které jsme již dříve uveřejnili, v nichž se popisuje tamější podnebí.)

Osady budou zřízeny individuálními farmáři. Plánuje se sázení zeleniny a plodů, jakož i zřízení mlékařství. Půda, která je k dispozici, se dále hodí zvláště pro rozsáhlejší pěstování banánů, kávy, kakaa a tabáku. V rámci osídlovacího plánu jsou další možnosti pro pěstování dobytka a kooperativní lesní hospodářství.

Upozorňujeme však na to, že pro toto osídlování přichází v tomto okamžiku v úvahu pouze skupina pionýrů, o níž jsme již psali v předešlém čísle. Můžeme však již dnes sdělit, že pro tuto pionýrskou skupinu prvních 200 osadníků bude vybráno také určité procento z Protektorátu. Výběr se děje přísně a objektivně podle uveřejněných ustanovení a zásad.

První potvrzené zprávy o kolonizačním plánu v San Domingu, který je nyní definitivní, docházejí ve všech zemích, které se dnes zabývají problémem vystěhovalectví, velkého ohlasu. Osoby, které přicházejí pro tento projekt v úvahu, mají zadostučinění zvláště nad tím, že se našel konečně stát, který dá tisícům nových domovů a možnost vybudovat si opět nový život. Je pochopitelné, že po opakujících se „slibech“ mnoho zemí, že budou přijímat vystěhovalce, bylo velice oprávněně pochybováno o těchto příslibech tím spíše, že se tyto projekty po krátké době obrátily vněv. Nemůžeme se proto divit, když i tentokrát, jakmile došly do Evropy první zprávy o osídlovací akci v San Domingu, skeptikové byli ve většině. Když se však dověděli, že za tímto

plánem stála největší židovská pomocná organizace, American Joint, změnilo mnoho vystěhovalců své mínění. Četné přihlášky, které došly, dokazují, že se již našel značný počet osob, které chtějí kolonisovat v San Domingu. Po odstranění mnoha pochybností zbyla však jedna velká starost: kde se budou smět usídlit a vydržet-li podnebí. Uvedené údaje příslušných míst odstraní také tuto pochybnost.

H. K.

Projekt Mindanao

Při této příležitosti poukazujeme ještě jednou na to, že projekt Mindanao (Filipíny), který se podobá projektu o San Domingu, jest dále předmětem jednání. O těchto jednáních budeme v brzké referovat.

P. V.

287 – San Domingo

Židovské listy, 22. března 1940

Na stránkách Židovských listů se čtenáři seznamovali s jím dosud často neznámými zeměmi, v nichž měli hledat nový domov.

Dominikánská republika byla jednou z mála zemí, která po roce 1938 přijímala židovské uprchlíky z Evropy. Ve městě Sosua zde vznikla malá židovská kolonie.

Státní okresní archiv v Kolíně

Žádost bývalého advokáta Bedřicha Bäckera, který musel s rodinou z pohraničí uprchnout po Mnichovské dohodě do vnitrozemí, ilustruje jak dopady vylučování z profesních organizací, tak i snahu o profesní přeškolení pro účely vystěhovalectví.

O k r e s n í m u   ú ř a d u

K o l í n ě

Bedřich B ä c k e r ,
truhlář v Bečvárech č.p.52,

žádá o vydání vystěhovalického
pasu s platností pro všechny zemi
evropské a zámořské mimo S.S.S.R.
a Spojené státy Severoamerické /USA/.

Jednou

s 11 příl.

1 cestovní pas

2 snímky

přílohy A - H

8 Kč + koléček

Jako uprchlík z území odstoupeného Německu jsem nucen se vystěhovati a žádám, aby mně byl vydán nový vystěhovalecký pas jako česko-slovenskému státnímu občanu s platností do všech evropských a zámořských zemí mimo S.S.S.R. a U.S.A. / Rusko a Spojené státy Severo-americké. /

Můj dosavadní pas, vydán okresním úřadem v Litoměřicích pod číslem 814/29 má platnost do 11. února 1941 / viz strana 17 /.

Dokterský titul nesmím v cizině vésti a prosím tudíž, aby byl, tak jako v dosavadním pasu, vynechán.

Že již advokátem nejsem, dokazuji dopisem výboru advokátní komory ze dne 13.12.1938, příl. A. Neří tudíž možno, zapsati do pasu, že jsem z povolání advokátem.

B/

Předkládám potvrzení pana Aloise Eliáše, truhlářského mistra, ze dne 25.2.1939 o tom, že u něho již delší dobu pracuji jako truhlář. Prosím tudíž, aby v cestovním pase bylo ~~uvedeno~~ : zaměstnání: truhlář - menuisier. Ježto cestovní pas obsahuje pouze povolání, nikoliv postavení v něm, stačí tento údaj.

Z potvrzení berní správy v Kolíně ze dne 28.1.1939, č.j.P-1/39 vychází na jevo, že finanční správa nemá námitek proti vydání vystěhovaleckého pasu / příl C / a z přípisu doplňovacího okresního velitelství Mladá Boleslav z 11.2.1939, č.j.9082/II-39, že také správa vojenská souhlasí s vydáním vystěhovaleckého pasu s platností do zemí zámořských na neomezenou dobu. / příl. D /

Že jsem dle smlouvy uzavřené mezi Česko-slovenskou republikou a Německem / č. 300/38 sb.z.a n. / nadále česko-slovenským státním občanem, doložím potvrzením městského úřadu v Ústěku ze dne 18.10.38 příl. E, dle něhož jsem se tam odhlásil dne 26.září 1938, a potvrzením obecního úřadu v Bečvárech ze dne 27.prosince 1938, příl F o tom, že s rodinou bydlím v Bečvárech č.p.52 od 29.září 1938 nepřetržitě a že jsem měl své bydliště v Bečvárech zejména také dne ~~NOMMO ME~~

1.října 1938.

Že udání v pase jsou správná, doložím osvědčením o státním občanství ze dne 2.8.1938, čís. 35799/407, příl. G.

Jako přílohu H předkládám rodný list svého syna Jindry, nar.dne 6.6.1931 v Praze a žádám, aby byl do nového vystěhovaceckého pasu zapsán též.

Konečně přikládám dvě fotografie, vzaté v roce 1939 a 8 Kč v kolcích.

Za účelem usnadnění vydání nového pasu, který budiž vydán s platností na neomezenou dobu nebo na co nejdelší dobu, dovoluji si udati tato data k zápisu do cestovního pasu.

Jméno majitele: Bedřich - Frédéric B ä c k e r

provazen svým jedním dítětem

Státní příslušnost: česko-slovenská - tchécoslovaque

Domovská příslušnost: Ústěk - okres Litoměřice.

Osobní popis.

Zaměstnání: t r u h l á ř - - m e n u i s i e r .

Rodiště a datum narození: Ú š t ě k 1896 - 1./4.

Bydliště: B e ě v á r y č.p. 52.

Obličej: oblý - oval

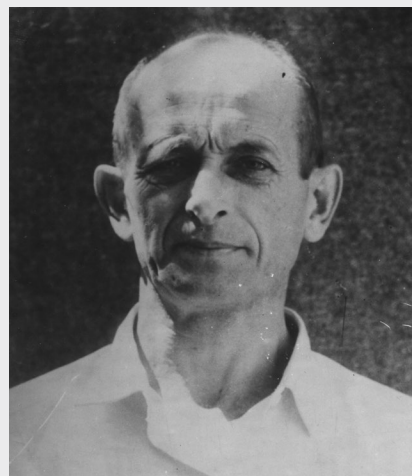
Barva očí: hnědá - brune

Barva vlasů: tmavohnědá - brune foncée

Zvláštní znamení: -----

Ústředna pro židovské vystěhovalectví

V červenci 1939 byla podle vídeňského vzoru Adolfa Eichmanna zřízena Ústředna pro židovské vystěhovalectví, která od této chvíle pro Židy představovala jediný legální způsob emigrace. Ústředna, která spojovala vystěhovaleckou agendu ministerstev, policie, okupačních úřadů a židovské náboženské obce, ve složitě a pro žadatele ponižující proceduře vyřizovala formality k emigraci, zajišťovala převzetí jejich majetku a zároveň vykonávala dohled nad židovskou náboženskou obcí. Získání povolení k vystěhování od Ústředny však nebylo žádnou zárukou úspěšné emigrace z protektorátu. Po zákazu emigrace Židů Ústředna organizovala jejich deportace do táborů a ghatt.

289 – Adolf Eichmann po válce

290 – Úryvek z knihy rabína Richarda Federa *Židovská tragédie, jež popisuje jeho neúspěšnou vystěhovaleckou akci pro Židy z Kolína*

„I my, kolínští židé, založili jsme podobné vystěhovalecké komité a získali jsme v kratičké době 600 členů. Naším úmyslem bylo založiti na rozdíl od systému farmářského někde za mořem velkou vesnici, ve které bychom jako kolektiv pěstovali vedle polního hospodářství a vedle dobytkařství, včelařství, ovocnářství a zelinářství také domácí průmysl. Měli jsme ve svých řadách všechny druhy řemeslníků, ale i muže, kteří dovedli kondensovati mléko, konservovati ovoce a zeleninu, vydělávati kůže, vyráběti líh a likéry, plésti punčochy a svetry, zhotovovati prádlo všech druhů a oděvy. Chtěli jsme si opatřiti vřelá doporučení vlivných korporací a požádati anglickou vládu, aby nám dala nebo prodala v některé ze svých četných a řídké obydlených kolonií, ve které mohou i běloši bez újmy na zdraví sami pracovati, kus vhodné půdy a poskytla potřebný úvěr. Abychom dosáhli schválení tohoto komité a byli i před německými úřady kryti, zajeli jsme si do Prahy a vyhledali jsme ministerstvo sociální péče, do jehož kompetence spadalo i vystěhovalectví. Představili jsme se odborovému radovi K., předložili jsme mu svou žádost a prosili o rychlé vyřízení. [...] Poté se dal s námi do hovoru, a když jsme mu vyložili své záměry, usmál se dobrácky a pravil: [...] Až přijdete domů, napíšete krásnou žádost na anglické ministerstvo kolonií v Londýně, vylíčíte v ní svou zoufalou, nezaviněnou situaci, slíbíte slavnostně anglické vládě, že jí budete vždycky vděční a že budete vy a vaši potomci loyálními občany, že splníte všechny závazky a budete apelovati na dobré, soucitné srdce Angličanů. Ale upozorňuji vás, že anglický státník je muž bez citu. Je konservativní, i když je členem Labour Party¹, nepřeje si žádných změn, je nedůvěřivý vůči cizincům, a bojím se velice, že nedosáhnete ničeho. Ale nedejte se mnou zastrašiti! Jest možné, že se mýlím. Za pokus to stojí. Budu se opravdově těšiti, když naleznete v Londýně pochopení a kdy bude vaše žádost příznivě vyřízena. Ale, pánové, nesázejte jen na jednu kartu! Nespoléhejte výlučně jen na Anglii! Já bych vám doporučil jiný projekt, který slibuje spíše úspěch. Jděte teď přímo odtud do obchodní a živnostenské komory u Prašné brány, vyhledejte tam pana tajemníka Dra Lachouta, já mu vaši návštěvu telefonicky ohlásím, a vyslechněte ho. On pracuje v souhlase s námi na velkém projektu vystěhovat české židy

¹ Strana práce (socialistická strana).

do jedné francouzské kolonie a s francouzskou vládou jednat je mnohem slibnější. Uvažte vše dobře a na brzkou shledanou!

Poděkovali jsme srdečně panu odb. radovi v ministerstvu sociální péče a spěchali jsme do obchodní a živnostenské komory, kde jsme byli panem tajemníkem očekávání a vřele uvítání. Pan Dr. Lachout nám vyložil, že má obchodní a živnostenská komora zájem na tom, aby se čeští židé nerozprášili po celé zeměkouli, nýbrž aby se usadili ve větších celcích ve světě a zůstali i nadále v úzkém styku se starou vlastí jako odběratelé a dodavatelé. Řekl, že dlel nedávno v Paříži a že se dozvěděl přímo z vládních kruhů, že má být kolonizována bohatstvím oplývající Francouzská Guinea. Dal nám k dispozici mnoho brožur, ze kterých jsme se mohli poučiti, co lze vyvážeti a co dovážeti. Tvrdil, že jest to krajina zdravá, kde jsou vysoko položené okrsky velmi příznivé. Sdělil s námi, že jest již ve vyjednávání s podobným pražským komité, vedeným Drem Diamantem, ale že bude na prospěch nám i jim, když nás bude mnoho a když doplníme živel velkoměstský venkovským.

Tato rozprava nás potěšila a my jeli vítězoslavně domů. Svolali jsme ihned všechny interesenty a usnesli jsme se, že požádáme oba pány, pana odb. radu a pana dra Lachouta, aby přijeli mezi nás a referovali obšírně o celé akci, aby slyšel každý přímo z jejich úst všechny podrobnosti. [...] Ale tu se vyskytly náhle obtíže. Francouzská vláda chtěla ještě poslat komisi na místo, aby vyšetřila všechny okolnosti, zejména smýšlení domorodců. To vyžadovalo ovšem času, kterého se nám nedostávalo. Ale francouzská vláda učinila z vlastního popudu jiný návrh a doporučila nám, abychom se usadili v Nové Kaledonii, nevelikém to ostrově, ležícím 1600km východně od Austrálie, v někdejší francouzské trestanecké kolonii. S tímto návrhem se vrátil náš delegát domů a přivezl celou literaturu o onom vzdáleném ostrůvku v Tichém oceáně. Z té jsme se dozvěděli, že tam rostou palmy, jejichž kořeny často krysy ohlodávají, že jest tam příznivé podnebí, které každý Evropan snese, že jest tam v zemi mnoho velmi cenných kovů a my jsme projekt akceptovali, ačkoliv jsme se dočtli, že odtamtud i Čiňané prchají. To pochopí snadno každý, neboť jsme chtěli především být mimo dosah německé moci. I vyslali jsme pana Dra Lachouta opět do Paříže, aby vše dojednal. Vrátil se slibnými výsledky. Dostal ujištění od novo-kaledonského guvernéra, že dá našim manželkám a dětem k dispozici moderní kasárna, dokud nepostavíme pro ně domy. Francouzská vláda si vyžádala trojmo seznam všech účastníků a slíbila, že nás povolá co nevidět do Francie, abychom tam blízko přístavu očekávali příjezd lodí, které nás měly dopravit do nové vlasti. Již jsme se pomalu chystali na cestu a přemýšleli, co si máme všechno ještě obstarati, ale k našemu neštěstí vypukla náhle válka a pohřbila všechny naše plány, všechny naše krásné naděje."

Richard FEDER: *Židovská tragédie: dějství poslední*, Kolín 1947, s. 16–18

Richard Feder (1875–1970) působil jako rabín v Kojetíně, Lounech a Roudnici nad Labem. Poté více než třicet let zastával funkci rabína v Kolíně. Po okupaci si uvědomil hrozící nebezpečí a pokusil se zorganizovat pro svou obec „vystěhovaleckou akci“. To se mu však nepodařilo a spolu s ostatními kolínskými Židy byl deportován do terezínského ghetta, kde se dožil osvobození. Po válce se na čas vrátil do Kolína, později působil jako vrchní zemský rabín v Brně.

R e l a c e .

Předmět: Porada zástupců náboženských obcí židovských z Protektorátu
Čechy a Morava.

Místo: Židovská radnice v Praze V., Maiselova ul. č. 18 n.

Čas: 13. VIII. 1939, 10 - 11.30 h.

Účast: 128 osob.

Svolavatel: Předseda pražské židovské náboženské obce Dr. Kafka.

Řečníci: Dr. Kafka a tajemník praž. židovské obce Dr. Weidmann.

Intervenoval: Josef Olt, policejní koncipista.

P r ť b ě h .

Poradu v přesně stanovený čas zahájil předseda pražské žid.
náboženské obce Dr. Kafka, který v zahajovacím proslovu pravil:

„Tato stará radnice, v níž jsme se dnes sešli, zažila již mnohé -
dobré i zlé. Vstoupíte-li do jejího primátorského sálu, padne do očí obraz
primátora pražské židovské obce Israela Spiro. Israel Frankl Spiro, stál
v popředí pražského židovstva v době, kdy Marie Terezie vydala známý dek-
ret, jímž byli židé vyhoštěni z Prahy. Tehdy pražští židé v počtu 20.000
v nejostřejší zimě s ženami, dětmi a nepatrným majetkem, byli nuceni opu-
stiti svá stará sídla v Praze a vystěhovat se do malých osad českého ven-
kova, ale v tisíciletých dějinách židovstva v Čechách, nebylo ještě tak
těžkých dob - jako dnes.“

Se strany úřadů byl vydán příkaz, aby židovstvo usedlé v Protek-
torátu opustilo svá bydliště a tentokrát přestěhovalo se do dalekých
cizích končin.

Bohužel však, přišli jsme na řadu trochu pozdě. Vystěhovaleckých
možností, které zde byly v roce 1933, využili včas židé z Německa, Východní
marky, Polska atd., takže pro nás dnes, až na ojedinělé výjimky, jsou brány
ostatního světa již uzavřeny. Tato skutečnost nám samozřejmě nebrání, aby-
chom otřásali všemi v úvahu přicházejícími státy světa a hledali nové
vystěhovalecké možnosti pro židovské obyvatelstvo Protektorátu. My, židé,
jsme vážně a reálně myslícími lidmi a naše síla spočívá v tom, že daným
skutečností umíme se přizpůsobiti. Všechnu sentimentalitu musíme nechat
stranou. Víme velmi dobře, že většina z nás celým svým srdcem a celou svojí
bytostí lpí na půdě, kterou naši otcové pomáhali obhospodařovati, v níž
odpočívají kosti našich předků a v níž pevně jest zakotvena tradice s

¹ American joint distribution committee, Americký společný distribuční výbor, pomocná židovská organizace.

² HICEM, židovská organizace, jež pomáhala s emigrací Židů ze země, v nichž byli pronásledováni.

³ ORT, židovská pomocná organizace, jež se zaměřovala na vzdělávání a přeškolení.

⁴ Consistoire central israélite de France, Centrální konzistoř izraelitů ve Francii. Ústřední francouzská židovská organizace založená z popudu Napoleona I.

rousedlých židovských rodin, ale tyto citové momenty musíme dnes odsunouti stranou a plánovitě celou akci provést!

V dalším zmínil se řečník o výsledku ~~své~~ zahraniční cesty, na které hledal pomoc u zahraničních židovských přátel pro bratry z Protektorátu. S Joint Distribution Comité¹ v Paříži podařilo se mu sjednat podporu v celkové částce K 1,700.000, kterýžto obnos má být poskytnut teprve tehdy, budou-li splněny určité předpoklady, totiž budou-li zmíněné instituci předloženy číselné doklady o tvrzení Dr. Kafky a všechny zdejší židovské obce opatří samy¹ přibližně 1,000.000 K měsíčně. Povolený obnos bude poskytnut v dolarech a mají z něho být hrazeny toliko cestovní výlohy, přístavní poplatky atd. jednotlivců v určeném místě proti předložení cestovního pasu.

Kromě toho jednal v Paříži s H i c e m², která jest ochotna poskytnouti prostřednictvím nově vytvořeného vystěhovaleckého ústředí při pražské židovské náboženské obci, vše, co dosud poskytovala prostřednictvím své pražské pobočky.

V Paříži navštívil současně Orta³, jenž se zabývá kolonizací židovských zemědělců v Jižní Francii a pořádá ~~převstovovací~~ přeškolení³ a převstovovací kurzy. Pro kolonizaci v Jižní Francii přicházejí v úvahu židovští zemědělci, kteří mají jistý kapitál, přibližně 80.000 frs, neboť za tento obnos možno prý získati statek střední velikosti. Lidé s menším kapitálem mohou statek toho druhu v Jižní Francii pachtovati přibližně za 4.000 frs ročně. Ort bude při kolonizaci zdejších kolonistů nápomocen, ale každý zájemce musí si opatřiti předem francouzské visum.

Konečně zmínil se řečník o své návštěvě u presidenta francouzského židovského Consistioru⁴ ~~barona~~ barona Robertam de Rotschild, jenž projevil zájem o malé zemědělce, zejména ty, kteří obhospodařovali přibližně 10 až 20 ha půdy a vyžádal si seznam těchto židovských zemědělců.

V Anglii jednal hlavně s Stopfordem, jenž jej informoval o reorganizaci správy britského daru 3,000.000 liber.

Po tomto přehledu ujal se slova tajemník Dr. Weidmann, který pojednal o soustředění všech židů v Praze, jakožto Ústředí pro židovské vystěhovalectví. Stěhování židů do Prahy bude provedeno po etapách.

Především mají se do Prahy přestěhovati hlavy rodin, které mají vystěhovací možnosti pro sebe a rodiny a během pobytu v Praze opatří si výjezdní dokumenty. Členové jejich rodin mají prozatím zůstat mimo Prahu.

Ke konci svého výkladu prohlásil jmenovaný, že přesídlení do Prahy musí být provedeno ihned, ježto byl zdejší židovské obci přikázán kontingent 200 židovských osob, které musí denně poukázati na Ústředí za účelem opatření úředních výjezdních dokumentů.

Dr. Weidmann, ukončil svoji zprávu těmito slovy: "Židé nesmíte ztráceti hlavu. Po dvě tisíciletí jsou židé štváni s místa na místo. Ale ~~st~~ stále ještě platí slova písma svatého: Nebudiž ustrašeno vaše srdce, neboť já Hospodin Bůh Váš Vás neopustí."

Po několika dotazech předsedající poradu ukončil.

Účastníci se v naprostém klidu rozešli. Veřejný klid a pořádek v žádném směru nebyl porušen.

Viděl: Dr. Cipra v.r.

Josef Olt v.r.

_____,
policejní koncipista.

➔ Doma na cestě? > Z vesnic do měst >
 Vilma Iggersová o soužití s křesťanským
 okolím a vztahu k židovské
 tradici, s. 206

¹ „Společnosti“ autorka ve svých
 vzpomínkách nazývá širší rodinu, která
 žila v Horšovském Týnu a okolí.

„Teprve po anšlusu Rakouska jsme si začali dělat starosti o naši budoucnost. Docházelo nám, že by nacismus mohl ohrozit i nás. Moji rodiče se krátce předtím rozhodli zřídit v části hospodářské budovy pokoj pro Marianu a pro mě. S pracemi na této přestavbě se mělo začít v pondělí po 13. březnu 1938. Poté, co Hitler vpochodoval do Rakouska, však rodiče veškeré práce odřekli. V květnu poslala maminka cenné stříbrné přístroje k příbuzným do vnitrozemí. Zdálo se mi to úplně zbytečné; kdyby nám opravdu něco hrozilo, tatínek by přece nemohl ve stejné době v Novém Dvoře instalovat automatická napajedla pro krávy!

O vystěhování se u nás poprvé konkrétně mluvilo v červnu 1938. Náš přítel Emil Lederer nám vyprávěl o svém kamarádovi, sudetoněmeckém sociálním demokratovi, který emigroval do Kanady, do Nového Skotska, a který jej přemlouval, aby se k němu rovněž přestěhoval. Lederer bydlel v severních Čechách, také měl více zkušeností s místními nacisty. „Společnost“¹ se rozhodla, že můj otec pojede společně s Karlem Schleissnerem, jedním příbuzným z Týna, do Kanady, aby se tam porozhlédl. Otec se zkontaktoval s Canadian Pacific Railway (CPR), která zároveň fungovala jako kanadský přistěhovalecký úřad. Úředník CPR, který přijel do Nového Dvora, byl statkem a mým otcem nadšen a přistěhovaleckému úřadu v Ottawě doporučil, aby nám udělil vstupní vízum.

Naše skupina se postupně rozrostla na třicet devět osob. Často se mě lidé ptají, zda v naší skupině byli jenom židé. Jara, žena našeho bratrance Huga Abelese, byla katolička, a spolu s námi se také rozhodl vycestovat Arnold Schmoker. Byl to protestant, syn našeho švýcarského experta na chov simentálského dobytka. Většinu členů skupiny tvořili – i když v některých případech vzdálení – příbuzní.

Můj otec se rozhodl, že se každá selská rodina má dát dohromady s rodinou, která má nějaké peníze v zahraničí. To bylo nezbytné, protože kromě peněz na cestu potřebovala každá rodina 1000 kanadských dolarů jako zálohu za farmu. Naším partnerem byl pražský advokát Alex Lustig se ženou Marianou a malou dcerou Evou. Z nás farmářů neměl vlastní peníze v zahraničí nikdo. Ostatně, v tehdejší Československu to bylo zakázáno. Tatínkovi se ale podařilo propašovat do Anglie několik perských koberců. V Kanadě později z výtěžku této transakce každý člen společnosti dostal 300 dolarů. Otec přenechal svůj podíl ostatním, snad aby mohl později vyprávět, že přišel do Kanady bez jediného centu v kapse. Moje matka namítala: „A co když někdo z nás bude muset podstoupit operaci slepého střeva?“ Tatínek odpověděl, že to je prostě vyloučeno, a měl zase jednu pravdu.

[...] V září [1938] jsem opět začala chodit na gymnázium. V té době již ve vlaku, kterým jsme odpoledne jezdili domů, cestovali lidé s kufry a koši. Byli to židé a Češi z pohraničí, kteří mířili do vnitrozemí. Maminka měla strach a nechtěla mě nechat jezdit samotnou. Já jsem ovšem vždy prosadila svou – dokud se otec nevrátil. Vztah obyvatel Horšovského Týna k židům se měnil. Jednoho dne byla zeď naší zahrady počmárána hákovými kříži. Jednou jsem se chtěla na nádraží posadit na lavičku vedle dívky z jedné z těch chudých rodin, které u nás dříve často obědvaly. Když mě to děvče spatřilo, stouplo si a plivlo přede mnou na zem. V Novém Dvoře poté někdo v noci zlámал čtyřicet nově zasazených třešní.

V Domažlicích jsem již dva roky chodívala dvakrát týdně, vždy když jsme měli odpolední vyučování, se spolužačkou Ivanou Bělákovou z mé třídy na procházku do Hánova parku. Jedly jsme naše chleby s máslem a povídaly si. Ona toho věděla víc

o Tolstém, já zase o Käthe Kollwitzové, ale každopádně jsme se shodovaly v tom, že přirozený život bez přepychu je správný. Měla jsem tak někoho, kdo mě podpořil, když jsem se hádala se svojí maminkou, protože jsem odmítala podprsenku a trvalou jako něco nepřirozeného. V této předmnichovské době jsme hodně diskutovaly o našich ‚spojencích‘, především o Francii. Ta byla v našich očích v protikladu k barbarskému Německu kultivovanou zemí, která by nás nenechala na holičkách. Byly jsme rády, že jsme vyrostly v Masarykově republice.

Mariana byla již od začátku školního roku v zahradnické škole v Krči, což tehdy bylo předměstí Prahy. Rozhodnutí poslat ji právě do zahradnické školy padlo pod tlakem obecného přesvědčení, že by se židé měli věnovat praktickým povoláním.

[...] Útěk pak přišel náhle. Myslím, že to bylo 15. září, když u nás člen naší skupiny, Pepík Löwith, který právě sloužil v armádě, zaklepal v půl páté ráno na okno. Varoval nás, že Němci nastávajícího dne plánují něco proti židům. Všem bylo jasné, že nás náš jediný policista, pan Stirba, nebude schopen chránit. Rychle jsme tedy balili vše, co jsme mohli naložit do naší Prahy Piccolo. Naposledy jsem se ještě doma v Týně stihla pohádat s maminkou, protože jsem s sebou chtěla bezpodmínečně vzít svá fotoalba a některé knížky. Ona byla spíše pro teplé oblečení. Jeli jsme do vnitrozemí, do Svinař u Berouna, kde se svojí rodinou bydlel Walter. Přesně si z našeho odjezdu pamatuji jen jeden moment. Když jsme se rozloučili s našimi zaměstnanci a vyjeli ven ze statku, můj velký a silný otec zastavil, položil hlavu na volant a hořce plakal. Opustit domov pro něj vůbec nebylo snadné.

Když jsme asi v sedm ráno dorazili na dvůr do Svinař, nebyli jsme jediní. Vzpomínám si přinejmenším na pět příbuzných manželských párů nebo rodin, které tu musely být ubytovány a živeny. Pocházely z nejrozličnějších míst pohraničí a také z Vídně. Spala jsem tam na dvou k sobě přisunutých křeslech.

Tatínek musel pro všechny obstarat letenky. Přes Německo jsme jet nemohli, protože tam za jeho dopadení – mrtvého nebo živého – byla vypsána odměna 10 000 říšských marek.

A pak přišla mnichovská dohoda. Když si dnes prohlížím tisk z roku 1938, jasně vnímám již dřívější signály napovídací, že nás Francie, Anglie a Sovětský Svaz nakonec hanebně nechají na holičkách. Bylo jich dost. Pro moji tehdejší důvěru ve všeobecnou slušnost byla ovšem mnichovská dohoda takovým šokem, že jsem si větší ani nedokázala představit. Od té chvíle jsem věděla, že se nedá počítat s tím, že se dohody plní. Hluboko uložené zážitky z té doby [...] mě přivádějí k dvěma protichůdným způsobům přemýšlení o válce a míru. Může být válka někdy lepším řešením? Ještě dnes vidím ty plačící lidi v pražských ulicích. Lidi, kteří chtěli, aby Československo proti Německu bojovalo, v krajním případě i samo. Ještě dnes vidím květiny okolo sochy svatého Václava.

Během prvních deseti říjnových dnů, kdy bylo pohraničí, a tak i Týn, obsazeno, se tatínek ještě jednou vrátil domů, aby přivezl nějaké věci. Díky starému Schmokerovi, našemu odborníkovi přes dobytek, se seznámil s lidmi ze švýcarského velvyslanectví, kteří nám zařídili letenky do Curychu. Malá část naší skupiny nastoupila jednoho dne uprostřed října do malého letadla. Těsně před odletem přišla skupina švýcarských občanů, kteří měli sedět na našich místech, takže jsme zase museli vystoupit. Když jsme se po čase zase shledali s našimi zavazadly, tu a tam něco chybělo; mimo jiné i moje aktovka se všemi mými poklady.

Dvacátého čtvrtého října jsme s částí naší skupiny odletěli do Bruselu.

Při kontrole na bruselském letišti si úředník prohlédl naše papíry a řekl lámanou němčinou: „Čtyřicet hodin“

**293 – „Cesty židovského putování“:
zpráva Židovské náboženské obce v Praze
za období okupace do 1. října 1942**

Židovské muzeum v Praze

Mapa z oficiální zprávy židovské obce v Praze okupačním úřadům zjednodušeně ukazuje hlavní směry židovského „vystěhovalectví“ z protektorátu a také postupně se snižující možnosti úniku.

venku` (,Vierundzwanzig Stunde raus`). Přesto jsme ale nakonec v Belgii mohli zůstat týden. Z Bruselu jel tatínek do Londýna, aby obstaral peníze na další cestu. [...] Postupně se do Bruselu dostalo všech 39 členů skupiny. Poté jsme odtud odjeli do Antverp, kde jsme čekali na loď do anglického Harwiche.

Myslím, že ostatní mladí členové naší skupiny na tom byli podobně jako já. Byli jsme smutní, že náš dosavadní život končí, ale starosti o budoucnost jsme moc neměli. Že by můj otec snad nedokázal zařídit všechno potřebné, to nikoho z nás ani nenapadlo. Každopádně jsme se neustále setkávali s něčím novým, stále bylo co objevovat. A tak tomu mělo být ještě dlouho. [...]

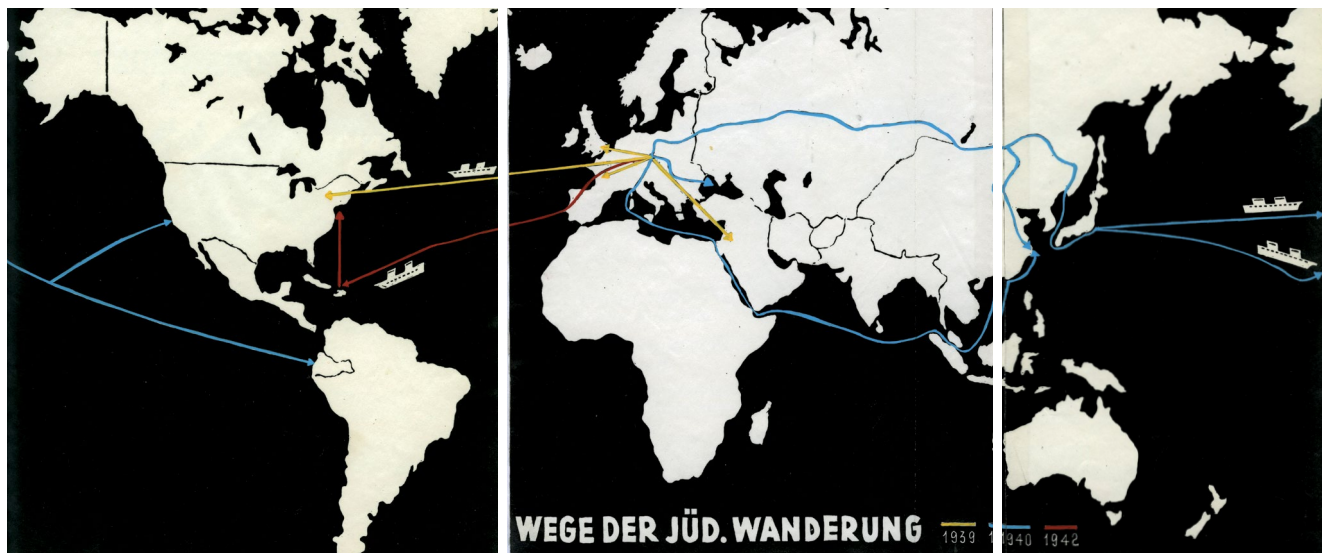
V Anglii jsme vlakem projeli vnitrozemí ostrova a viděli jsme také Manchester a Liverpool. Ještě nikdy předtím jsem neviděla ulice, v nichž byly všechny domy stejné – začazené, ošklivé, bez jakékoliv zeleně. Byl listopad a všechno včetně okolní krajiny bylo šedivé, chladné a špinavé. V Anglii jsem si uvědomila, jak krásné to bylo u nás doma.

Během cesty přes La Manche a potom celých šest dnů na oceánu, od 4. do 11. listopadu, jsem se cítila hodně špatně. Jedenáctého listopadu jsme dorazili do ústí řeky Sv. Vavřince.

Z Montrealu jsme jeli nočním vlakem do Hamiltonu v provincii Ontario. Větší část naší skupiny pokračovala v cestě na Wrenovu farmu, zbytek se zatím ubytoval v jednom malém hotýlku. Wrenovu farmu (jmenovala se tak po svém někdejší majiteli) si tatínek s Karlem Schleissnerem pronajali již v létě tohoto roku. Hned první den, který jsme strávili na farmě, jsme vyrazili do práce. Pěchovali jsme slamníky, sbírali brambory a na poli a za domem sklízeli jablka. Obojí se pak vařilo ve velkých kotlích a to, co z toho vzniklo, jsme poobědvali. Myslím, že na tento pokrm všichni dlouho vzpomínali.

[...] Když jsme přijeli do Kanady, prakticky jsme o té zemi nevěděli vůbec nic. Provincie Ontario, v níž jsme se usadili, byla výrazně anglosaská a protestantská. Přestože Kanada přijímala jen malý počet emigrantů a ještě méně židů, chovali se k nám místní přátelsky; i když jejich milé chování bylo v zásadě povrchní a přestože asi ani v nejmenším netušili, proč jsme tam přijeli. Kanada tehdy byla dost antisemitská a jen několika málo židům se tam až do konce války podařilo přestěhovat."

Vilma a Georg G. IGGERSOVI: *Dva pohledy na dějiny. Svědectví o životě v neklidných dobách*, Praha 2006, s. 25–30

AMERICKÝ GENERÁLNÍ KONSULÁT

Praha, Československo.

Pan(i) Vilém Epstein,

(Jméno)

Praha VII, Strossmajerova 3.

(Adresa)

Byl jste zapsán dne **FEB 23 1939** na seznam
žadatelů za přistěhovalecká visa, a žádáte se, abyste oznámil generál-
nímu konsulátu každou změnu svého bydliště.

Až generální konsulát obdrží doklady o Vašem hmotném zaopa-
tření a jakmile bude dosaženo Vašeho pořadí, obdržíte pozvání k po-
dání formální visové žádosti. Pozvání Vám bude zasláno značnou dobu
před Vaším podáním žádosti.

Ve svých přípisech vždy udejte hořejší datum. Je zbytečné, abyste
ve svých přípisech žádal o urychlené vyřízení své žádosti vzhledem
k tomu, že se žádosti vyřizují v tom pořadí, ve kterém došly.

**294 – Oznámení Amerického generálního
konzulátu o zapsání Viléma Epsteina
do seznamu žadatelů o přistěhovalecká
víza, 23. února 1939**

Židovské muzeum v Praze

**295 – Palestýnský úřad v Praze
Vilému Epsteinovi ohledně certifikátu
pro vystěhování do Palestiny,
25. července 1939**

Židovské muzeum v Praze

Vilém Epstein, narozený v roce 1894, byl
v dubnu 1942 deportován z Prahy do Terezína
a odtud v prosinci 1943 do Terezínského
rodinného tábora v Osvětimi-Birkenau.
Osvobození se nedožil.

משרד ארץ ישראל PALESTÝNSKÝ ÚŘAD

V PRAZE I., DLOUHÁ 41

TELEFON 627-41

TELEGR.: „ZIONIT“

V Praze, 25.7. 1939.

Pan
Wilhelm Epstein,
Praha VII.,

Strossmayerová 3/V.

P. T.

Palestýnský úřad zkoumal bedlivě Vaši žádost
o udělení certifikátu kategorie A/I.

S potěšením bylo konstatováno, že jste kvali-
fikován pro takovýto certifikát.

Palestýnský úřad se usnesl, předvolati Vás
na den ..31. VII. .... o 9-12 hod. k
panu ...dru Měrzovi..., který s Vámi projedná
otázku, zda jste s to, splnití podmínky pale-
stýnské vlády. V kladném případě bude pak roz-
hodnuto o definitivní době Vaší alijá.

Upozorňujeme Vás výslovně, že tento dopis sám
o sobě není ještě příslibem certifikátu. O
tom bude rozhodnuto teprve po projednání s Vámi.

Se sionistickým pozdravem:

Palestýnský úřad

Praha I., Dlouhá 41.

Hromadné transporty

➔ Zcela běžné příběhy? > Judit Shakedová, s. 47

➔ Vyprávěné dějiny > Jiří Poláček

➔ Vyprávěné dějiny > Dvora Ronová

296 – Fotografie a stylizovaná mapka v deníku Karla Brandýse z ilegálního transportu do Palestiny

Židovské muzeum v Praze

Karel Brandýs (1906–1982) ve svých unikátních válečných denících zachytil ilegální transport do Palestiny, katastrofu lodi Patria, práci v Perském zálivu, kde působil jako československý dobrovolník v britské armádě, a život v Palestině. Fotografie ukazují situaci na lodi během plavby přes Egejské moře.

Hromadné transporty byly vypravovány především do Palestiny. Počet židovských imigrantů byl však od poloviny 30. let 20. století, kdy v Palestině znovu vypuklo arabské povstání, Velkou Británií jako mandátní mocí stále více omezován. Palestinský úřad v Praze vedený Jacobem Edelsteinem se potýkal s naprostým nedostatkem přistěhovaleckých certifikátů. Teprve po Mnichovské dohodě se podařilo přesvědčit vedení sionistické organizace o naléhavosti situace Židů v Československu a získat několik set přistěhovaleckých certifikátů. S československými úřady zároveň sionisté jednali o možnosti zvláštního ujednání transferu alespoň části jmění uprchlíků (ti z nich, kteří do Palestiny přijížděli na tzv. „kapitalistické“ certifikáty, se museli vykázat značným finančním obnosem). Tento transfer pak probíhal prostřednictvím částky 500 000 liber vyhrazené z britského daru na emigraci do Palestiny a podle dohody s úřady mělo vycestovat 2500 Židů.

Oficiální přistěhovalecké kvóty do Palestiny, resp. počet certifikátů daný k dispozici pražskému Palestinskému úřadu, však ani zdaleka nestačily, a to ani na naplnění počtu 2500 uprchlíků dohodnutého s československými úřady. Především revizionisté (či novosionisté), kteří se odštěpili od hlavního proudu sionistického hnutí, organizovali tzv. Aliju Bet, nelegální transporty do Palestiny. Nelegální byla tato imigrace z hlediska britských úřadů, které se jí také snažily ze všech sil zabránit. Transporty zpravidla začínaly v Bratislavě a využívaly skutečnost, že Dunaj byl deklarován jako mezinárodní vody. Uprchlíci se plavili na přeplněných a často pro plavbu nezpůsobilých lodích a mnoho z nich zahynulo, aniž dosáhli Palestiny, mnozí další byli Brity zadrženi a internováni na Kypru nebo na Mauritiu.

„Pod dohledem britské komise už delší dobu každý týden odjížděly vlaky s uprchlíky z pražského Wilsonova nádraží. Jeden se socialisty do Stockholmu a druhý přes Moravskou Ostravu přes Halič do Rumunska; odtud pak se z přístavu Constanza pokračovalo na lodi přes Dardanely, přes Pireus podél jižního pobřeží Kréty do Tel Avivu. Už několik týdnů jsme věděli, že naše skupina, ve které byla moje žena a několik přátel, má odjet z Prahy v noci 14. března a že se má nalodit 17. března v jednu hodinu v poledne v Constanze na ‚Besarabii‘. Jízdenka s číslem kabiny 228 byla pěkně uložena v mé náprsní tašce. Všechno bylo v nejlepším pořádku; div jsme neměli pocit, že odjíždíme na turistickou cestu nebo jarní výlet do Středozevního moře, jenom s tím rozdílem, že cíl byl pevný, konečný, cíl naší touhy a našeho pevného rozhodnutí už od dávných let. [...] Ještě krátce před odjezdem jsem navrhoval ženě, abychom ještě několik dní zůstali v Praze, zařídili si v klidu některé zbývající záležitosti a použili dalšího parníku ‚Transsylvania‘, který odjížděl z Constazy o týden později. Žena měla šťastný instinkt a protestovala proti odkladu a jen jakoby žertem zabránila tomu, že mi osud místo hezkého rumunského parníku nepřidělil člun Charonův¹.

¹ V řecké mytologii převozník mrtvých do podsvětí.

Když jsme šli na nádraží, dělala Praha dojem naprosto klidného města. V neděli předtím, 12. března, se čekaly demonstrace a výtržnosti. Pražští němečtí fašisté na tu neděli vyvěsili hakenkrajclerské prapory k jakémusi pamětnímu dni vymyšlenému jen pro tento účel. [...] Česká vláda, která by byla nikdy nic podobného dříve netrpěla, vydala tentokrát heslo, aby si Češi cizích praporů nevšímali. Nedošlo k žádným demonstracím. U každého praporu stál strážník. České obyvatelstvo zachovalo klid. Tak minula neděle.

[...] V úterý večer k deváté hodině jsme přišli na Wilsonovo nádraží, někdejší nádraží Františka Josefa. [...] Na druhou kolej, kde stál náš vlak, přišlo mnoho přátel. Většina z nich hodlala v nejbližších dnech nebo týdnech odjet za námi. Těšili jsme se na shledání v Palestině. S námi odjíždělo 160 sionistických rodin, většina z německých oblastí Čech. V dlouhém vlaku bylo i mnoho dětí.

Poslední zprávy v novinách hlásaly, že český prezident Hácha odjel k Hitlerovi. Na obzoru bylo tedy vyjednávání. A pokud se vyjednává, nemůže se nic stát. [...]

Ve chvíli, kdy jsme vstupovali do vlaku, přiběhlo několik lidí, kteří se s námi přišli rozloučit, s novou zprávou: Německá vojska prý právě obsadila Moravskou Ostravu. Od října 1938 ležela Moravská Ostrava, do té doby město ve vnitrozemí, na česko-polských hranicích.

‚Nesmysl,‘ říkali někteří z nás. ‚to přece není možné, zrovna teď, když je Hácha v Berlíně, kam ho Hitler pozval. Oba teď vyjednávají.‘

[...] O jedenácté hodině v noci náš vlak konečně vyjel. Kolem čtvrté hodiny zrána měl být na hranicích u Moravské Ostravy. Těsně předtím nás měli vzbudit, aby se vyřídily celní formality.

[...] Čtyři hodiny ráno. Vstávat: ranní umývání, oblékání. Vlak zastavil v Ostravě. Vystoupil jsem se ženou ze spacího vozu, ten měl zůstat v pohraniční stanici; ještě zcela rozespalý kráčím podél vlaku k rezervovaným místům v obyčejném vagónu. Když se šplhám po schůdcích do svého oddělení, vyjde z vagónu chlapec, jakási odrůda skauta. Na paži má hakenkrajclerskou pásku. Ti si zas hrají na inspektory, pomyslil jsem si. Hákových křížů jsem viděl minulé neděle v české Praze dost a dost. Neviděl jsem v tom nic zvláštního.

V listopadu 1940 dorazilo do Haify na třech lodích na 3600 židovských uprchlíků z Německa, Rakouska a Československa. Jejich cesta, která je příkladem jednoho z mnoha podobných zoufalých pokusů o útěk z nacisty okupované střední Evropy, začala o dva měsíce dříve ve Vídni a Bratislavě. Uprchlíci se na přeplněných lodích plavili po Dunaji do rumunského přístavu Tulcea. Tam přesedli na lodi Atlantic, Pacific a Milos, které je měly propašovat do Palestiny. Transport se souhlasem nacistů organizoval židovský bankéř z Vídne Berthold Storfer, který přes mimořádné obtíže dokázal sehnat lodě, peníze a všechny potřebné dokumenty. Při příjezdu do Haify byly však lodi zachyceny britskou armádou a uprchlíkům nebylo dovoleno vylodit se v Palestině. Místo toho měli být přeloženi na parník Patria a odvezeni do britského internačního tábora na ostrově Mauricius v Indickém oceánu. Cestující byli postupně ze svých lodí na Patrii převáženi. Hagana, ilegální židovská armáda v Palestině, tajně na lodi umístila bombu, která měla loď pouze učinit plavbu neschopnou. Chtěla tak zabránit deportaci uprchlíků pryč z Palestiny. Když však bomba 25. listopadu 1940 vybuchla, parník se během několika minut potopil. Zahynulo celkem 267 uprchlíků, členů posádky a britských vojáků.

Usadil jsem se v oddělení a zadíval jsem se oknem do nádražní haly. Deset kroků ode mne stál hakenkrajclerský voják v plné válečné výzbroji, přilbu na hlavě, pušku s bodákem u nohy. Kupodivu, ani to mi nepřipadalo nijak katastrofální.

[...] V nádražní hale, podél kolejí všude skupiny podobných ozbrojenců. Ani v této chvíli jsem si ještě neuvědomoval vážnost situace.

[...] Za několik minut se vlak syčivě rozjel, po několika dalších minutách opustil české, teď už Němci obsazené území, a uháněl svobodným Polskem. Neuvědomovali jsme si, že teprve teď jsme v bezpečí, protože Moravská Ostrava byla tenkrát opravdu už začleněna do Říše.

[...] O hodinu později: Krakov. Na nádraží spousta přátel. Polské zvláštní vydání novin hlásí, že s českou republikou je konec. Stala se protektorátem německé říše. Polští průvodčí nezakrývají svou škodolibost. Netuší, jak brzo je stihne stejný osud."

Max BROD: *Život plný bojů*, Praha 1966, s. 263–267

298 – Ukázky z deníku Karla Brandýse, který zachytil ilegální cestu po Dunaji a po moři do Palestiny a potopení lodi Patria

„Náhle jsem uslyšel temnou dunivou ránu a celá loď se slabě zachvěla. Moje první myšlenka byla, že na nás narazila voddí[!] tanková loď ‚Steady‘, která nám stále dovážela vodu neb nějaký jiný člun. Ihned na to byl angl. policií vydán rozkaz a všichni[,] kteří se nacházeli na promenádě[,] museli rychle zpět do svých ubikací. Je prý letecký poplach! Přiběhl ke mně kolega H. a celý ulekaný se ptá, co se vlastně děje. Co tak mluvíme, viděli jsme angličtí policisté jak přecházejí palubu na druhou stranu a oblékají záchran[né] pasy! [...]

Co nyní rychle za sebou následovalo je těžko popsat. Loď se počala rychle klonit na levý bok a již mnoho lidí skákalo přes palubu. Hrozný křik se rozléhal po lodi a po vodě, nikdo nechápal, že se ‚Patria‘ potápí!

Nikdo nechtěl uvěřit svým očím[,] že se potápíme! A jak rychle. Se strany posádky neb policie nebylo slyšet ani jediného rozkazu neb rozhodnutí, každý měl jen jedinou snahu: zachránit kůži.

[...] Mezitím, co se mnoho mužů snažilo dostat dolu do kabin svých žen a dětí, hnál se proud posádky a cestujících stejnou odhodlaností nahoru a to po železných úzkých schodech. Tyto schody spojovali patřičná poschodí. Na těchto schodech nyní nastala příšerná tlačenice a zmatek. Tyto schody stály nyní následkem nakloněné lodi kolmo a tak se nyní jen silní a šikovní šplhali nahoru.

Dole v kabinách se mezitím odehrávali hrozný scéný. Zde bydleli jen ženy a děti, dvě poschodí níže v bunkrách muži. Nikdo se nemohl udržet na nohách, jeden padal přes druhého, muži hledali své ženy, ženy se scháněli po dětech[,] které se krátce před katastrofou rozběhli po lodi. Mezitím se hnala voda mocným proudem otevřenými okny dovnitř. Chodby byli rázem po kolena pod vodou, voda vnikala do kabin, znemožňovala rychlý pohyb a vyplavovala zavazadla přes které každý jen padal. Lidé zde byli chyceni jako v pasti[,] z které nebylo záchrany.

[...] Asi 12 minut po výbuchu se loď přehnula tak rychle a silně, že záchranné čluny visející normálně vysoko nad druhou palubou uhodily na vodu. Vše šlo tak rychle, že se nepodařilo odpoutat ani jeden člun! Nyní nastalo nové nebezpečí. Vše, co na palubách nebylo přivázané neb přišroubované se dalo za hrozného lomozu do pohybu a letělo přes palubu.

Jak na přední tak na zadní palubě bylo naskládáno dřevo, hranoly a prkna dopravené sem z ‚Milosu‘. Toto dřevo se nyní sypalo s hlomozem přes palubu, padalo na plovoucí a tak zranilo i zabilo mnoho z nich. Mnoho neplavců se tím avšak též zachránilo.

[...] Když jsem pohlédl k vodě[,] naskytla se mě strašná podívaná. Ze všech oken kabin trčeli napolo pod vodou těla nešťastníků[,] kteří se asi pokoušeli prolést[,] ale zůstali v bocích trčet.

Skočil jsem do vody a snažil se pru[d]kým tempem odplavati co nejrychleji nejdál. Byl jsem přesvědčen, že lodní kotel[,] který byl již pod parou[,] musí každý okamžik explodovat. Po vodě se ozýval hrozný a srdcervoucí křik. Když jsem se po asi 20 metrech plavby otočil, uviděl jsem po prvé celý rozsah katastrofy. Kolem lodi se hemžilo ve vodě lidmi[,] kteří zápasilo o nahý život [...].

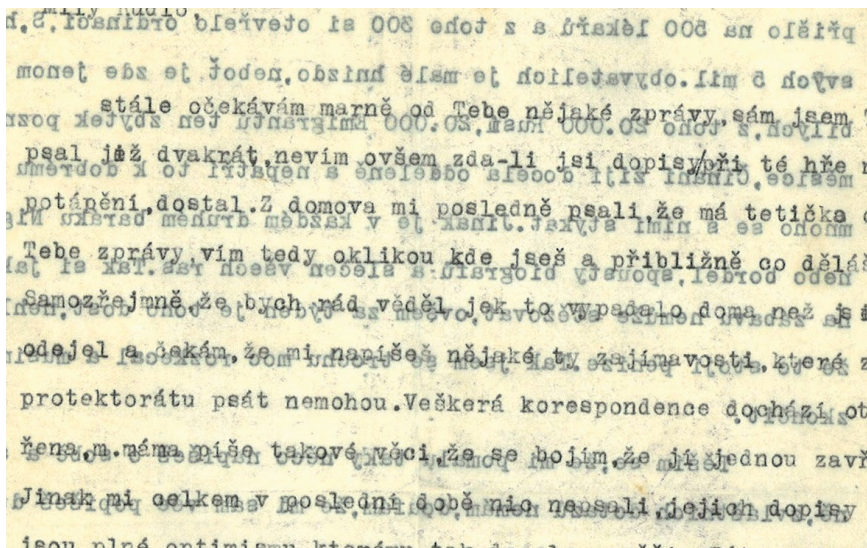
[...] Plaval jsem pomalu s vypětím všech sil. Připlaval jsem k nablízu stojící velké nákladní lodi a zachytl se kormidla. Volal jsem na námořníky na palubě[,] aby mě hodili lano. Ani se nehnuli. Když jsem si odpočnul, odrazil jsem se znovu a plaval nejkratším směrem k molu. Doplnal jsem tam úplně vyčerpán a druzí mě vytáhli z vody.

Bylo 10 hodin 40 minut[,] když jsem takto přistál v Palestýně."

Židovské muzeum v Praze

299 – Dopis Osvalda Holzera z Šanghaje bratranci Rudolfu Fischerovi do Francie, 7. prosince 1939

Místem, kam Židé mohli po jistou dobu legálně emigrovat pouze s cestovním pasem a dostatečnými finančními prostředky, ale bez zdlouhavého shánění víz, byla čínská Šanghaj, významný přístav a obchodní centrum. Žila tam rozsáhlá komunita cizinců, kteří měli zvláštní práva. Celkem v Šanghaji našlo útočiště přibližně 20 tisíc Židů ze střední Evropy. Příjezd do přeplněné Šanghaje s nižšími životními podmínkami byl pro mnohé imigranty šokem. Přesto se většina z nich rychle přizpůsobila, našla si práci nebo začala podnikat.

Po japonském útoku na Pearl Harbor v roce 1941 byli Židé bez státní příslušnosti přesunuti do zvláštní čtvrti, v níž panovaly velmi chudobné poměry, ale nikdy nebyli fyzicky vyhlazováni nebo vydáni nacistickému Německu. Po skončení druhé světové války se většina těchto uprchlíků vystěhovala a mnoho z nich odešlo do Spojených států amerických.

Osvald Holzer se narodil v roce 1911 v Benešově a studoval medicínu; po okupaci odjel – pouze s trochou svého lékařského vybavení – do Šanghaje. Na rozdíl od většiny tamějších židovských emigrantů opustil Šanghaj a pracoval jako lékař v čínském vnitrozemí. Tam se seznámil s Ruth Alice Lequear, dcerou amerického misionáře, a oženil se s ní. V roce 1941 se odstěhovali do Spojených států amerických, kde působil jako lékař. Se svými rodiči a dalšími příbuznými, kteří zahynuli během holocaustu, se však již nikdy nesetkal.

„Shanghai, 7. prosince 1939

Dr. Holzer Shanghai P. O. Box 1591

Milý Rudlo,

Stále očekávám marně od Tebe nějaké zprávy, sám jsem ti psal již dvakrát, nevím ovšem zda-li jsi dopisy při té hře na potápění, dostal. Z domova mi posledně psali, že má tetička od Tebe zprávy, vím tedy oklikou kde jseš a přibližně co děláš. Samozřejmě, že bych rád věděl, jak to vypadalo doma než jsi odjel a čekám, že mi napišeš nějaké ty zajímavosti, které z protektorátu psát nemohou. Veškerá korespondence dochází otevřená, m. máma píše takové věci, že se bojím, že ji jednou zavřou. Jinak mi celkem v poslední době nic nepsali, jejich dopisy jsou plné optimismu, kterému tak docela nevěřím. Táta prý dosud pracuje, jídla prý mají dostatek, na [to] ať si věří kdo chce. Já sám mám o ně veliké starosti, zvláště po poslední vzpouře a zprávách o evakuaci nearijců a nespolehlivých do Polska.

Mně se celkem nevede špatně, mám svoji ordinaci, která mi ovšem nese na kapesné a čaj k snídani, ale časem by se to jistě zlepšilo, vyčkávám však stále na nějaké místo neboť jsem si podal řadu žádostí a tak snad přeci nějaká bude jednoho [nečitelná část dopisu] jsem malarii a paratyfus a stále se necítím v pořádku. O tom ale domů ničeho nepiš.

Zde v S,hai jsou poměry nyní velmi nepříznivé, přijelo asi 20,000 emigrantů, většinou bez peněz, z toho 18. tis. bydlí v campu nedovedeš si představit, co to znamená, tábor pro uprchlíky v orientě, spousta jich již pomřelo na nejružnější infekce. Celkem sem přišlo na 500 lékařů a z toho 300 si otevřelo ordinaci. S,hai při svých 5 mil. obyvatelích je malé hnízdo, neboť je zde jenom 80,000 bílých, z toho 20.000 Rusů, 20.000 Emigrantů ten zbytek poznáš za dva měsíce, Číňani žijí docela odděleně a nepatří to k dobrému tonu mnoho se s nimi stýkat. Jinak je v každém druhém baráku Nightclub nebo bordel, spousty biografů a slečen všech ras. Tak si jako člověk na zábavu nemůže stěžovat, ovšem za týden je toho dost, nehledě k tomu že to stojí peníze. Tak jsem se trochu moc rozkecal a musím pomalu skončit.

Těším se, že mi pomalu taky něco napišeš o sobě a svojí rodině, zvláštních dotazů nemám, doufám, že mi sám vše popíšeš důkladně.

Zdravím srdečně Tebe, Erni, Tomíka a Tvého švagra“

Dětské transporty do Velké Británie

I když se Velká Británie bránila příchodu většího množství nepochitických židovských uprchlíků, povolovala z tohoto pravidla výjimky. Ty platily například pro služby v britských domácnostech či pro špičkové vědce. Po „křišťálové noci“ britská vláda pod tlakem veřejnosti souhlasila také s přijetím deseti tisíc dětí ze střední Evropy. Toto humanitární gesto mělo být dočasné a nikdo nepředpokládal, že většina rodičů bude nacisty zavražděna. Z českých zemí proto od zimy 1938/1939 do začátku druhé světové války 1. září 1939 do Velké Británie přijelo celkem 669 dětí, většinou židovských uprchlíků z pohraničí. Po příjezdu byly rozděleny do rodin, které jim poskytly nový domov. Mnoho dětí, zvláště těch mladších, se rychle naučilo anglicky a zapomínalo původní jazyk, ať již to byla čeština nebo němčina. Udržení původní identity bylo jednodušší pro ty, kteří studovali v československé škole zřízené československou exilovou vládou.

K záchraně těchto dětí přispěla kombinace individuálního nasazení a institucionálních podmínek. Po Mnichovské dohodě, za niž mnoho Britů cítilo zodpovědnost, vznikl Britský výbor pro uprchlíky z Československa, který jim pomáhal s vyřízením formalit, získáním záruk a poskytoval finanční podporu. (Po vzniku protektorátu mnoho uprchlíků přicházelo přes Polsko, kam ilegálně přešli.) Zároveň britská vláda vedle půjčky Československu vyčlenila 4 miliony liber na pomoc československým uprchlíkům. V Praze je rozděloval úředník britského ministerstva financí Robert Stopford, který – na rozdíl od mnoha jiných – také ukazoval velké porozumění pro kritickou situaci utíkájících Židů. V Československu po Mnichovské dohodě zároveň působilo několik obětavých aktivistů, kteří usilovali o záchranu co největšího množství uprchlíků.

DOREEN WARRINEROVÁ

Mladá britská ekonomka se brzy po Mnichovské dohodě rozhodla odjet do Prahy a pomáhat uprchlíkům. Vybavena menšími finančními obnosy z britských sbírek kontaktovala uprchlické výbory, pomáhala lidem v uprchlických táborech a organizovala vystěhování politických uprchlíků (hlavně sudetoněmeckých sociálních demokratů) do Velké Británie. Zároveň iniciovala pomoc i pro židovské uprchlíky a děti-uprchlíky, kterých se ujali především Nicholas Winton a Trevor Chadwick. Po okupaci organizovala ilegální emigraci politických uprchlíků za hranice a pomáhala schovávat jejich rodinné příslušníky. Když se pro ni tato činnost – i přes její britské občanství – stala příliš nebezpečnou, musela se na konci dubna 1939 vrátit do Velké Británie.

NICHOLAS WINTON

Britský burzovní makléř se shodou okolností místo dovolené na lyžích ve Švýcarsku v prosinci 1938 ocitnul v Československu. Z podnětu Doreen Warrinerové se ujal péče o děti. Zpočátku organizoval jejich vystěhování z Prahy, brzy se však vrátil do Velké Británie, kde z vlastní iniciativy vytvořil zvláštní Dětskou sekci Britského výboru pro uprchlíky z Československa. Sháněl rodiny, které byly ochotny děti-uprchlíky přijmout a poskytnout za ně finanční záruku, kterou britské úřady požadovaly. S velkým úsilím zajišťoval povolení britského ministerstva vnitra, zařizoval rozdělení dětí do rodin při jejich příjezdu.

TREVOR CHADWICK

V roce 1938 byl Trevor Chadwick učitelem v městečku Swanage, který dostal za úkol osobně přivést z Prahy dvě děti uprchlíků. O třetí, které přivezl navíc, se rozhodl postarat se svou matkou. Obratem se však vrátil do Prahy a společně s Warrinerovou a Wintonem organizoval emigraci dětí. Zatímco Winton od konce ledna 1939 vyřizoval vše na britské straně, Chadwick v Praze hovořil s rodiči, sestavoval seznamy a děti do Velké Británie v hromadných transportech vypravoval.

[➔ Zcela běžné příběhy? >](#)

Norbert Goldberg s rodinou, s. 29

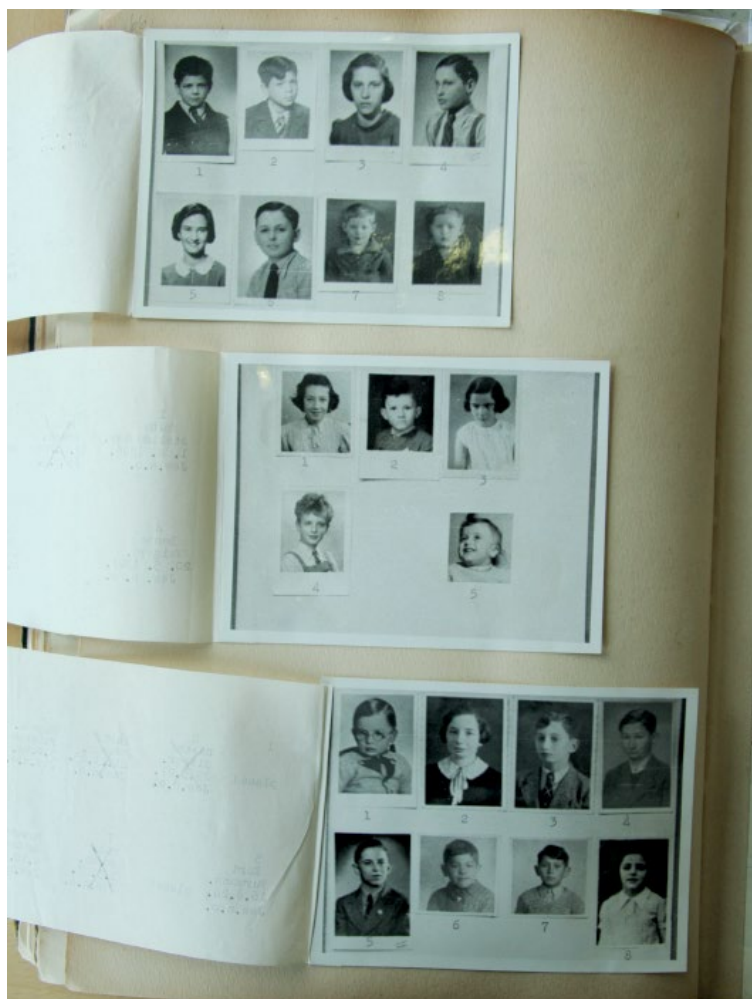

300 – Nicholas Winton při návštěvě Prahy, 2002

301 – Stránka z alba Nicholase Wintona, v němž shromáždil dokumenty Dětské sekce Britského výboru pro uprchlíky z Československa

Jad vašem

Naši nebo jizp?
Židé v českém 20. století

**302 – Zuzana Marešová (třetí zleva)
s rodinou Thomas**
Židovské muzeum v Praze

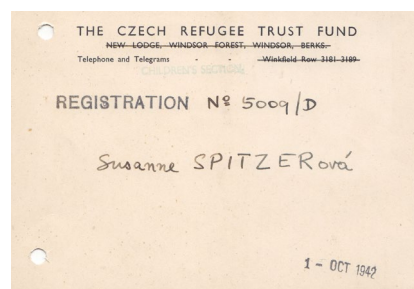
303 – Vzpomínka Zuzany Marešové na život u anglické rodiny Thomas

„Já jsem tam nebyla spokojená. To byla aristokratická rodina... Každý tam chtěl pro svou zemi něco udělat a oni to brali tak, jako že dělají něco proti válce, že to dělají z povinnosti [...]. A ještě odbočím, zjistila jsem potom od svých spolužáků, že čím byla chudší rodina, tím byli laskavější. [...] Já jsem se u nich neměla materiálně špatně, já jsem skutečně měla krásné oblečení, netrpěla jsem hladu. Všechno naopak. Chodila jsem tam potom do anglické školy, ale byli to prostě ‚psí čumáci‘. Za celou tu dobu ani pohlázení... A ze začátku, když vezmete sedmileté dítě, to bylo emocionálně velice špatné.

Měli to zařízené tak, že měli hlavní dům, a pak se skleněnou chodbou přes zahradu chodilo do menšího domu a tam bydlely děti s vychovatelkou. A já si pamatuji, to jsem ještě neuměla vůbec anglicky, a byla hrozná boučka a já jsem se probudila a hrozně jsem se bála, a tam, kde jsem spala, bylo všechno prázdné, tak jsem se hnala tou chodbou a přišla jsem k rodičům do postele do ložnice. Tam byly v posteli ty jejich děti a já jsem se jim snažila vyjádřit, že se bojím, rukama, říkala jsem bum, bum, to pamatuji jak dneska, a ta paní vstala, vzala si mě za ruku a odvedla mě zpátky do toho domu, kde jsem zůstala sama. A na to nezapomenu, protože to byl tenkrát horor pro dítě. Anebo třeba když byly narozeniny nebo Vánoce nebo svátky, tak jsem s nimi nesměla jíst u stolu a jedla jsem v kuchyni se služebnictvem.“

Židovské muzeum v Praze

Zuzana Marešová se narodila v Praze. Měla dvě starší sestry. Matka pocházela z Vídně a nebyla Židovka. Otec byl chemik, původem z Ostravy. Společně se sestrami se v červenci 1939 dostala do dětského transportu do Anglie. Jejím otci se podařilo vycestovat do Velké Británie již dříve. Matka zůstala ještě nějaký čas v Praze, kde zařídila odeslání majetku do Anglie, kam poté sama odcestovala. Zuzana žila ve Velké Británii u zamožné rodiny Thomas. Po válce se celá její rodina vrátila do Československa.

**304 – Registrační číslo
Zuzany Marešové v Anglii**
Židovské muzeum v Praze